

Caritas: spiritueel leiderschap

In dit artikel besteed ik aandacht aan de Regel van Benedictus en spiritueel leiderschap. Beide kunnen in onze huidige moderne tijd bijdragen aan visie, en ontwikkeling in relatie tot Caritas. Het is vele jaren geleden. Mijn toenmalige werkgever, het Ministerie van Defensie, had de (on)prettige gewoonte om regelmatig bijscholingen aan te bieden. Zo ook de leergang spiritueel leiderschap die verplicht werd voor leidinggevendenden bij de dienst Rooms-Katholieke Geestelijke Verzorging in de krijgsmacht. In vier tijdsblokken van drie dagen werd deze leergang aangeboden in een klooster in het zuiden van Nederland.

Regel van Benedictus

De leergang spiritueel leiderschap is gebaseerd op het gedachtegoed van de Duitse Benedictijn Anselm Grün.¹ Hij is kellenaar (econoom) van de abdij. Als Benedictijn heeft Grün zich onder andere laten inspireren door de Regel van Benedictus. Deze regel beschrijft de mentaliteit, het karakter en de gewenste eigenschappen van hen die leiding geven aan een kloostergemeenschap. Feitelijk is de regel bedoeld als concrete leidraad voor de inrichting van het gezamenlijk leven in kloosters. *De regel is daarnaast een leidraad en een handvat voor vorming en training van bezielende leiders in tal van organisaties in de huidige moderne tijd.*

In kernwoorden laat de regel van Benedictus zich samenvatten tot: bidden en werken (het bekende 'ora et labora'), volharding, luisteren, deemoedigheid,² zwijzaamheid, goede woordkeuze, niet mopperen, vermijden van over- en onderbelasting, kunst van het beginnen en eindigen en gastvrijheid.

Een leider dient in de ogen van Benedictus over een aantal eigenschappen te beschikken en deze verder te ontwikkelen door studie, verdieping, contemplatie en gebed. Deze eigenschappen zijn te onderscheiden in vier groepen.

1. *Met jezelf omgaan.* Door welke inzichten en vanuit welke visie laat je je leiden? Beschik je over voldoende wijsheid verkregen door levenservaring?
2. *Met een ander omgaan.* Houd je van en geloof je in mensen? Kun je medemensen motiveren en inspireren?
3. *In de organisatie staan.* Kun je een positief werkklimaat scheppen, zonder rivaliteit en

conflicten? Durf je je te laten adviseren om draagvlak te creëren?

4. *Eigenschappen van een leider.* Zie je leiden als een passie voor het vervullen van verlangens van een ander? Ben je in staat een visie te ontwikkelen vanuit ethische en religieuze waarden? Heb je gevoel voor tijdsgeest en omstandigheden waar R.-K. Kerk en PCI zich in bevinden?

Leiderschap of management

De begrippen leiderschap en management worden veelvuldig door elkaar gebruikt.

Management

Het management kan verschillende (aangeleerde en beproefde) instrumenten of technieken inzetten. Manager word je, hij/zij past op de 'winkel' en houdt deze draaiende.

Leiderschap

Leiderschap kenmerkt zich door visionair denken en houdt zich bezig met veranderen en vernieuwen. Een leider ben je en volg je. Hij/zij vernieuwt de 'winkel' en zorgt voor een levendig en toekomstbestendig concept.

Spiritueel leiderschap

Anselm Grün omschrijft spiritualiteit³ als ontplooiing van het mens-zijn. Spiritualiteit is niet super vroom zijn, maar in leven en werken laten zien wat iemand ten diepste drijft.

Kenmerken van spiritueel leiderschap zijn:

1. Rustige uitstraling niet zenuwachtig.
2. Niet extreem of fanatiek in opvattingen.
3. Niet wedijveren met medemensen.
4. Werken op basis van vertrouwen.
5. Vooruitziende, visionaire blik op de werkelijkheid.
6. Contextueel denken.
7. Oog voor het Goddelijke.
8. Handelwijze geïnspireerd door het kerkelijke en het Evangelie.
9. Gezond verstand.
10. Matigen, indachtig de uitspraak van Aartsvader Jacob: *Als ik mijn kudde al te ver laat lopen en zwoegen, sterven ze allemaal op één dag.*

Benedictus van Nursia

Stand van zaken

PCI-besturen en hun werkgroepen stoppen zonder uitzondering hun ziel en zaligheid in zorg voor minderbedeelde medemensen. Eenieder kan en mag in die taakopvatting zijn eigen keuzes en afwegingen maken. Centraal in dezen staat het recht om goed te doen. Dit recht is feitelijk de missionaire taak van Caritas.

Vrijwilligers van lokale werkgroepen of diaconale contactraden (DCR) kijken naar het PCI-bestuur als het gaat om faciliteren van hun zorgactiviteiten. De kracht van Caritas ligt met nadruk niet in materiële/financiële hulpverlening maar vooral in het er zijn voor elkaar, door gebruik te maken van een netwerk, relaties en gemeenschap.⁴ De te ondernemen stappen⁵ voor toeleiding van zorgvragen kunnen hierop worden afgestemd. Het is aan een PCI-bestuur lijnen en kaders voor werkgroepen of vrijwilligers op locatie uit te zetten om vorm te geven aan de missionaire taak van Caritas.

De samenleving en daarmee Caritas lijkt niet ingericht om mensen definitief uit de problemen te helpen. Problemen die we niet kunnen oplossen, willen we niet hebben. Sommige ontwikkelingen in de samenleving dragen bij aan dit adagium (zegswijze):

1. *Neoliberalisme* draagt uit dat als iets niet lukt het aan de persoon zelf ligt.
2. *Verwezing van de samenleving* maakt dat mensen er niet langer toe doen.
3. De maatschappelijke positie van het individu is met de *tirannie van de verdienste* gebaseerd op wat hij/zij presteert of heeft gepresteerd.

Caritas krijgt vorm door toedoen van vrijwilligers en is geen professionele maatschappelijke of zorgorganisatie met bezoldigde krachten. Maar vrijwillig of professioneel, onbezoldigd of bezoldigd, er zijn organisatorisch en inhoudelijk overeenkomsten te vinden. De behoefte aan (spiritueel) leiderschap is meer dan ooit actueel. PCI'en moeten dealen met ontwikkelingen in de samenleving. Zonder te pretenderen dat er hier sprake is van een wetenschappelijke analyse met betrekking tot de Regel van Benedictus in relatie tot het functioneren van PCI'en, leidt dit tot de volgende conclusies:

Conclusie

1. De Regel van Benedictus kan niet per definitie worden beschouwd als zogenaamde 'best practice'⁶ binnen PCI'en en hun werkgroepen.
2. De Regel van Benedictus kan als richtsnoer worden gebruikt voor het ontwikkelen van een visie op en werkwijze (stappenplan) binnen Caritas.
3. Zij is handvat voor het immateriële karakter van Caritas.
4. Zij kan bijdragen aan de missionaire taak van Caritas, 'het recht om goed te doen'.
5. Spiritueel leiderschap bij PCI'en is een (mogelijk) antwoord op maatschappelijke ontwikkelingen als:
6. neoliberalisme,
7. verwezing van de samenleving,
8. tirannie van de verdienste.
9. Spiritueel leiderschap helpt het idee te omarmen dat de samenleving en daarmee PCI'en niet zijn ingericht om mensen definitief uit problemen te helpen.

door diocesaan diaconaal werker Tom van Vilsteren

Noten

¹ Anselm Grün is een Duitse Benedictijnerpater en onder meer schrijver van spirituele boeken, geestelijk verzorger en cursusleider voor meditatie- en contemplatieve trainingen.

² Een houding of eigenschap die zich kenmerkt door weinig voor zichzelf te eisen en zichzelf niet op de voorgrond te plaatsen.

³ *Spiritualiteit voor managers*, Anselm Grün.

⁴ *Visie op Caritas*, door Corine van der Loos (beleidsmedewerker Caritas bisdom Haarlem-Amsterdam).

⁵ Het bisdom Haarlem-Amsterdam maakt gebruik van een 7 stappenplan, te vinden op de website van dit bisdom. Dit stappenplan volgt logischerwijs op de visie op Caritas.

⁶ Een bepaalde manier van werken die het beste werkt om een bepaald resultaat te halen.